



Institut  
d'Estudis  
Catalans

Secció de Filosofia i Ciències Socials

# PERSPECTIVES DE FUTUR EN LA GESTIÓ DELS PAISATGES DE CATALUNYA A PARTIR DE L'EXPERIÈNCIA DE L'OBSERVATORI DEL PAISATGE DE CATALUNYA

Data de la comunicació: 05/07/2018

© Pere Sala i Martí

© 2018, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

[www.iec.cat](http://www.iec.cat)



Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de *Creative Commons*. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

# **PERSPECTIVES DE FUTUR EN LA GESTIÓ DELS PAISATGES DE CATALUNYA A PARTIR DE L'EXPERIÈNCIA DE L'OBSERVATORI DEL PAISATGE DE CATALUNYA**

Pere Sala i Martí

Director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya

Les polítiques de paisatge promogudes pel Consell d'Europa l'any 2000 a partir de l'aprovació del Conveni Europeu del Paisatge (CEP)<sup>1</sup> són el mirall d'una societat europea complexa i diversa, que entén que el paisatge no es pot gestionar i ordenar sense la interacció entre tots els actors, i on la ciutadania vol —i hi té dret— ser corresponsable del futur del territori on viu.

El desembre de l'any 2000, el Parlament de Catalunya es va adherir al CEP, just dos mesos després que l'aprovés el Consell d'Europa. Cinc anys després, el 2005, el Parlament va aprovar la Llei 8/2005, del 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i un any després es va aprovar el decret que la desenvolupa,<sup>2</sup> que són la base de la política de paisatge de Catalunya. Amb l'aprovació de la Llei, el paisatge va deixar de tenir una connotació exclusivament estètica i va passar a ser un element actiu en l'ordenació i la gestió del territori i un motor de desenvolupament. Uns mesos abans de l'aprovació de la Llei, es va crear l'Observatori del Paisatge de Catalunya (que acabarà essent reconegut per la mateixa Llei), entès com un centre de pensament, estudi, documentació i acció sobre el paisatge, i un punt de trobada entre totes aquelles institucions, entitats i persones que, a Catalunya i fora de Catalunya, es preocupen i s'interessen per la temàtica del paisatge.

Una de les principals activitats de l'Observatori del Paisatge des del 2005 ha estat l'elaboració dels catàlegs de paisatge de Catalunya, creats per la Llei del paisatge i pensats com a instrument de caracterització del paisatge per tal d'introduir-lo en la planificació territorial i sectorial, i en la gestió del territori en general. El principal resultat i el més visible dels catàlegs ha estat el mapa de 134 unitats de paisatge, o 134 paisatges, que

---

1. CONSELL D'EUROPA, *Conveni Europeu del Paisatge*, Estrasburg, Consell d'Europa, 2000.

2. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del paisatge*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2006 (Quaderns de Legislació; 65).

cobreixen tot el territori de Catalunya, i que no són vistes com a entitats politicoadministratives, sinó com a espais de vida, llocs de trobada, contenidors de memòries col·lectives o, fins i tot, àmbits idonis per a repensar el govern del paisatge.

La presentació se submergeix de ple en el rol de l'Observatori per afrontar les perspectives de futur en la gestió del paisatge a Catalunya, partint dels catàlegs de paisatge, i mostra diversos exemples de la seva actuació des d'aquestes perspectives.

## **L'Observatori del Paisatge de Catalunya**

Uns mesos abans de l'aprovació de la Llei del paisatge, es va crear l'Observatori del Paisatge de Catalunya, concebut com un ens d'assessorament de l'Administració catalana i de conscienciació de la societat en general en matèria de paisatge. Se li va atorgar poca capacitat decisòria, però sí una important capacitat de generació de coneixement i de creació de sinergies, complicitats i interdependències, des de la proximitat i l'experiència quotidiana. L'Observatori té com a objectiu bàsic i genèric l'observació dels paisatges de Catalunya, és a dir, l'estudi, la identificació, el seguiment, la documentació i la divulgació dels paisatges catalans i de les seves transformacions, sense que això impliqui deixar de banda altres paisatges ni deixar de reflexionar sobre el paisatge de manera genèrica, i la col·laboració amb la Generalitat de Catalunya a l'hora d'implementar polítiques de paisatge.<sup>3</sup> És, per tant, un centre que busca influir en la definició i el disseny de les tendències de futur, i que actua com un gran paraigua en què qualsevol persona interessada en el paisatge es pot aixoplugar.<sup>4</sup>

L'estructura i les funcions de l'Observatori del Paisatge el converteixen en un organisme flexible, àgil, permeable i inclusiu, que afavoreix la confluència de diverses mirades sobre el paisatge, i que aspira a transmetre confiança. Ho facilita el fet que l'Observatori del Paisatge s'organitza en forma de consorci, amb personalitat jurídica pròpia, plena i independent dels seus membres, amb una composició que dona cabuda a més de trenta

---

3. Joan NOGUÉ, Pere SALA, «Landscape, Local Knowledge and Democracy: the work of the Landscape Observatory of Catalonia», a: Graham FAIRCLOUGH, Ingrid SARLÖV-HERLIN i SWANWICK (ed.), *Landscape Character Assessment: Current Approaches to Characterisation Carya and Assessment*, Oxon, Routledge Handbook, 2018.

4. Joan NOGUÉ, Pere SALA, «L'Observatoire catalan du paysage et la création de réseaux de paysage», *Sud-Ouest Européen Revue géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest*, núm. 38, p. 85-95, 2014.

institucions públiques i privades, entre les quals cal destacar la Generalitat de Catalunya, les universitats públiques, els col·legis professionals, o col·lectius socials, culturals i econòmics molt diversos. Altres avantatges de la flexibilitat que té l'Observatori són la seva capacitat de reinventar-se, d'estar en constant evolució i redefinició, o de testar noves iniciatives que sobrepassin les limitacions de l'activitat de l'Administració, tal com es veu en els exemples que venen a continuació.

Després de tretze anys d'existència, l'Observatori s'ha convertit en molts aspectes el punt de trobada per excel·lència entre la Generalitat de Catalunya, l'Administració local, les universitats, els col·lectius professionals i els col·lectius socials i culturals relacionats, directament o indirectament, en tot allò que es refereix a la gestió i a la cultura del paisatge, amb graus de participació diferents. L'Observatori també afavoreix una cultura de diàleg entre la societat i l'Administració i també entre administracions (i entre diferents nivells d'una mateixa administració). Ara bé, aquest diàleg no sempre és fàcil. Les visions d'un i de l'altre sovint estan molt allunyades i carregades de desconfiança mútua. No és fàcil fer de pont, ni trobar els punts mitjans entre visions sovint contraposades. D'altra banda, l'Observatori col·labora en àmbits diferents amb institucions i associacions europees o internacionals (Consell d'Europa, governs de diversos estats i regions, CIVILSCAPE, UNISCAPE, Iniciativa Llatinoamericana del Paisatge, etc.).

L'Observatori del Paisatge sempre ha partit de la base que el paisatge és una bona manera d'afrontar la complexitat de la gestió i ordenació territorial, i que les noves formes d'implicació i de governança són bones maneres de fer-ho. Té un caràcter obert a iniciatives creatives i imaginatives (i això fa que actuï com un autèntic viver de projectes innovadors), des del pluralisme i la diversitat, encara que sovint no hagin estat prèviament assajades; pot impulsar noves metodologies i noves temàtiques sempre des de la interdisciplinarietat, respectant les diferents sensibilitats existents sobre la qüestió; té la capacitat per a moure amb certa agilitat i independència; es troba a mig camí entre la societat civil, l'Administració i els sectors professional i tècnic, i fa de pont entre els tres, connectant idees i persones i construint diàleg entre l'esfera pública i la privada. Ara bé, involucrar els agents econòmics no és una tasca gens fàcil. Ho és més en el cas d'aquells agents que directament o indirectament veuen un potencial benefici en el tema del paisatge, com ara el sector turístic. Però costa molt fer entendre a molts altres sectors que implicant-s'hi en un moment o altre es poden veure beneficiats pel paisatge.

## **Els catàlegs de paisatge de Catalunya, base per a la gestió del paisatge**

El coneixement és la base per a poder prendre decisions en paisatge.<sup>5</sup> Doncs bé, els catàlegs de paisatge són el principal projecte de generació de coneixement sobre paisatge, inexistent abans de la creació de l'Observatori del Paisatge. Elaborats previ encàrrec del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, els catàlegs són documents de caràcter tècnic que la Llei 8/2005, del 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge concep com a eines per a l'ordenació i la gestió del paisatge des de la perspectiva del planejament territorial. La mateixa Llei els defineix com els «documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, identifiquen els seus valors i estat de conservació i proposen objectius de qualitat que han de complir». El principal objectiu dels catàlegs de paisatge és contribuir a la incorporació d'objectius paisatgístics en el planejament territorial i urbanístic, tot i que també constitueixen una referència per a estratègies sectorials associades al paisatge (agràries o turístiques, per exemple), o per a campanyes de sensibilització social sobre la diversitat paisatgística.

Els catàlegs, doncs, tradueixen la filosofia del CEP en un instrument de planificació territorial, i la seva aprovació per part de la Generalitat de Catalunya els converteix en una eina d'ús públic per a la societat i de referència obligada per a qualsevol iniciativa pública que tingui incidència en el paisatge. Els catàlegs no són un mer inventari d'elements, espais o valors, tal com podria suscitar el seu nom. Són molt més que això. Són les eines que permeten conèixer com és el paisatge de Catalunya i quins valors té, quins factors expliquen que tinguem uns paisatges determinats i no uns altres, com evolucionen aquests paisatges en funció de les actuals dinàmiques econòmiques i socials i, finalment, quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo.<sup>6</sup> Per a afavorir la

---

5. Pere SALA, «Regional and Local Participation and Co-operation in Implementing the European Landscape Convention. The Experience of the Landscape Observatory of Catalonia», a Noora RAASAKKA, Sari SIVONEN (ed.), *Northern Landscapes. Implementation of the European Landscape Convention in the North Calotte Municipalities. Conference in Inari 7-9.9.2011*, Inari, Centre for Economic Development, Transport and the Environment for Lapland (Reports 48), p. 55-66, 2012.

6. Pere SALA, «Els catàlegs del paisatge», a Oriol NEL-LO (dir.), *La política de paisatge a Catalunya*, Barcelona, Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya (Guia d'Integració Paisatgística; 4), 2010.

incorporació del paisatge en la planificació territorial, l'abast territorial dels catàlegs correspon amb cada un dels vuit àmbits d'aplicació dels vuit plans territorials parcials.

Els continguts mínims que indica la Llei de paisatge en els catàlegs de paisatge són: inventari dels valors paisatgístics; activitats i processos que incideixen o han incidit de manera més important en la configuració actual del paisatge; principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge; unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents; objectius de qualitat paisatgística, que representen el punt de trobada entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge; i les mesures i accions necessàries per a assolir els objectius de qualitat paisatgística.

L'elaboració dels catàlegs de paisatge va significar —i continua essent— un gran repte metodològic, ja que és una eina nova a Catalunya i amb pocs antecedents a escala internacional. Convé ressaltar en aquest sentit l'àmplia experiència acumulada en països europeus com el Regne Unit (a través de les oficines governamentals English Heritage i Natural England) i Irlanda, amb les avaluacions del caràcter del paisatge (Landscape Character Assessment), o França, Portugal i Espanya amb els atlas de paisatge. La principal diferència entre les experiències esmentades i els catàlegs de paisatge radicava en el seu objectiu final i la seva integració en el procés d'aprovació dels plans territorials parcials.

S'estava, per tant, davant un autèntic repte. Per aquest motiu, abans d'iniciar l'elaboració dels catàlegs, l'Observatori del Paisatge va preparar el *Prototipus de catàleg de paisatge*,<sup>7</sup> que va establir el marc conceptual, metodològic i procedimental bàsic per a l'elaboració dels set catàlegs d'una manera coherent i coordinada, publicat un cop acabats els catàlegs.<sup>8</sup>

---

7. Joan NOGUÉ, Pere SALA, *Prototipus de catàleg de paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*, Olot, Observatori del Paisatge de Catalunya, 2006.

8. Joan NOGUÉ, Pere SALA, Jordi GRAU, *Els catàlegs de paisatge de Catalunya. Metodologia = The Landscape Catalogues of Catalonia. Methodology*, Olot, Observatori del Paisatge de Catalunya, 2016.

Els catàlegs han intentat superar la clàssica lògica sectorial i han articulats formes participatives i transversals de treballar i de generar el coneixement. L'absència d'una metodologia participativa unànimement reconeguda en l'àmbit del paisatge va afavorir que el procés tingués un caràcter pioner, experimental, i en construcció permanent. Per tal d'incidir en totes les fases d'elaboració del catàleg, i buscant la màxima representativitat, es van combinar diverses tècniques de participació, com entrevistes telefòniques, estudis d'opinió, consultes a través d'Internet, entrevistes als agents i a experts, tallers de treball, sessions informatives, etc.<sup>9</sup>

### **Les unitats de paisatge, nous àmbits de referència per a la planificació**

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha permès obtenir, per primera vegada, el mapa de les unitats de paisatge (paisatges) de Catalunya a què es referia abans, un mapa amb el qual encara no es comptava. Amb 134 paisatges, el mapa mostra la gran diversitat i riquesa de paisatges de Catalunya, de les més elevades del continent europeu, i que converteixen el paisatge en un patrimoni de primer ordre. Les unitats de paisatge, d'una superfície mitjana de 237 km<sup>2</sup>, són les àrees que tenen un mateix caràcter paisatgístic, és a dir, caracteritzades per un conjunt d'elements (clima, vegetació, mil·lenària activitat humana sobre el territori, dinàmiques paisatgístiques, vincles emocionals, sentit del lloc, entre molts altres factors) que els confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori i contribueixen a fer que un paisatge sigui diferent d'un altre (i no millor o pitjor). Aquests aspectes més intangibles no haguessin estat possibles d'identificar sense la participació de la població.

L'experiència dels catàlegs de paisatge constata l'enorme utilitat de les unitats de paisatge, no només com a àmbit de comprensió i descripció del caràcter d'un determinat paisatge, sinó també com un àmbit de gestió, d'ordenació i d'intervenció. Per tant, l'esquema de 134 paisatges és més que un mer mapa de paisatges, i les unitats de paisatge es converteixen en autèntics àmbits funcionals, de referència, que permeten passar de la generalització a la concreció; són peces territorials bàsiques en què es poden aplicar

---

9. Joan NOGUÉ, Pere SALA, Laura, PUIGBERT, Gemma BRETCHA (ed.), *Paisatge i participació ciutadana*, Olot i Barcelona, Observatori del Paisatge de Catalunya i Direcció General de Participació Ciutadana del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya, 2010 (Documentació; 1).

iniciatives, estratègies locals, implementar directrius de paisatge, donar pautes per als espais oberts, aplicar normatives o dissenyar projectes de paisatge concrets. A aquestes qualitats se'ls ha de sumar la seva gran capacitat didàctica i de sensibilització.

Un resultat inesperat de la participació és que algunes de les persones o administracions locals més actives en la construcció del mapa de paisatges, per exemple, estan descobrint en les unitats de paisatge una font d'inspiració per a gestionar determinades àrees, o per al naixement de noves estratègies de paisatge. Ha ajudat també, entre altres factors, el fet que les unitats han estat «batejades» per la població amb noms coneguts, populars, i que pertanyen a la memòria col·lectiva.

### **Aplicació dels catàlegs de paisatge en les polítiques territorials i sectorials**

Una altra de les principals peculiaritats dels catàlegs de paisatge és que d'ells es deriven les directrius de paisatge, creades per la Llei del paisatge, i que recullen els objectius de qualitat paisatgística dels catàlegs i els introdueixen normativament en els plans territorials aprovats pel Govern. Segons determina la Llei, és el Departament de Territori i Sostenibilitat qui les ha d'incorporar als set plans territorials parcials i als plans directores territorials que el Departament consideri oportuns, prèvia consulta pública. Altres iniciatives del Govern que a hores d'ara estan emprant els continguts dels catàlegs són el Pla director urbanístic de les Vies Blaves, o el de l'embassament de Rialb. Una assignatura que resta pendent pel que fa a les directrius és la incidència que tenen en instruments d'escala més reduïda, com els urbanístics, i en l'acció directa sobre el territori.

El coneixement aportat pels catàlegs també comença a ser utilitzat en les polítiques sectorials. En l'àmbit energètic, per exemple, l'Observatori ha elaborat la guia *Orientacions per a una adequada implantació dels aerogeneradors a Catalunya*,<sup>10</sup> adreçada a promotores i professionals, que aporta orientacions per a col·locar adequadament aquestes infraestructures en el territori en funció de la diversitat de paisatges de Catalunya i dels seus valors reconeguts en els set catàlegs. D'altra banda, el

---

10. Pere SALA (coord.), *Energia èdica i paisatge. Orientacions per a una adequada implantació a Catalunya*, Olot i Barcelona, Observatori del Paisatge i Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, 2014 (document inèdit).



Departament de Cultura de la Generalitat ha utilitzat de base el mapa de les unitats de paisatge per a l'adaptació del Pla Nacional de Paisatges Culturals a les polítiques patrimonials i de paisatge a Catalunya.

### **La gestió del paisatge a l'escala local**

El món local s'interessa cada vegada més pel paisatge, i fruit d'això neixen iniciatives de gestió i ordenació del paisatge liderades o coliderades per l'Administració i per la mateixa societat civil, que en certa manera qüestionen l'operativitat d'alguns dels instruments i estratègies en què s'han fonamentat les eines i polítiques territorials i de paisatge fins ara. Des del món local el paisatge és cada vegada més vist com un factor imprescindible per al desenvolupament d'un territori, així com una via per a incrementar el nivell d'autoestima, la identitat i la qualitat de vida de la ciutadania.<sup>11</sup> Moltes d'elles, en forma de cartes<sup>12</sup> o plans de paisatge, són experiències que creen nous espais de diàleg i concertació entre actors, promouen la corresponsabilitat amb l'aplicació de les polítiques i accions de paisatge, i entenen el paisatge com un element essencial de la qualitat de vida i com un bé comú. No sempre són iniciatives de planejament local —només—, però poden incidir en el planejament.

De totes les cartes de paisatge vives a Catalunya en aquests moments, destaca la de la comarca del Priorat, aprovada l'octubre del 2012. Mitjançant la carta del paisatge, o la candidatura del Priorat-Montsant-Siurana com a paisatge cultural per la UNESCO, entre altres iniciatives, la població ha apostat per la qualitat d'un territori, expressada a través d'un paisatge harmònic i ben ordenat basat en la producció de vi i de l'oli, sobretot. Dit d'una altra manera, aquesta comunitat (representants polítics locals, propietaris de les vinyes, denominacions d'origen, entitats culturals i socials de tot tipus, mitjans de comunicació locals, experts, ciutadans) ha vist en la preservació i promoció del seu paisatge vitivinícola una gran oportunitat per a canalitzar estratègicament el seu futur,

---

11. Pere SALA, Laura PUIGBERT, Gemma BRETCHA (ed.), *La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa = Landscape Planning at a local level in Europe*, Olot i Andorra la Vella, Observatori del Paisatge de Catalunya i Govern d'Andorra, 2015 (Documentació; 2).

12. Les cartes del paisatge són instruments voluntaris de concertació d'acords entre agents (administracions o entitats) d'un territori d'àmbit més reduït que un catàleg de paisatge, per a promoure accions i estratègies de millora i valoració del paisatge. En les cartes, les parts signants es comprometen davant la societat a treballar col·lectivament per assolir els compromisos signats.

apostant per la producció de qualitat i una qualitat de vida d'alt valor afegit, i alhora recuperant la identitat local i del sentit de pertinença al territori.

Els plans de paisatge transfronterer de la Cerdanya i el del municipi de Cervera, per exemple, són dos altres bons exemples del paper que té l'Observatori per a contribuir a repensar el territori des del paisatge. Tots dos plans també parteixen de la informació que els faciliten els catàlegs de paisatge i també —i això és important remarcar-ho— dels objectius de qualitat paisatgística definits pels mateixos catàlegs, amb la qual cosa es garanteix la coherència entre dos documents d'escales i objectius diferents.

El Pla de paisatge transfronterer de la Cerdanya potencia el paisatge com a factor d'increment del sentiment de pertinença a un territori, i —també— com a factor de competitivitat territorial i la creació d'oportunitats econòmiques. És una iniciativa conjunta de l'Observatori del Paisatge, el Consell Comarcal de la Cerdanya, l'Ajuntament de Llívia, la Comunitat de Comunes de la Cerdanya i el Parc Natural Regional del Pirineu Català. El desenvolupament de tot aquest entramat d'entitats i administracions locals no evita les suspicàcies que sovint i tradicionalment hi ha hagut entre territoris separats per una frontera administrativa, fet que obliga a anar creant i teixint permanentment les complicitats necessàries. Això converteix el Pla de paisatge en una experiència pilot, que aplica al peu de la lletra l'article 9 del Conveni Europeu del Paisatge (CEP), quan diu textualment que «les parts es comprometen a afavorir la cooperació transfronterera a escala local i regional i, si cal, a elaborar i realitzar programes comuns en matèria de paisatge».

Des de l'any 2012 s'han anat desenvolupant diferents accions, i totes contribueixen a la generació de coneixement, i el foment de la gestió, ordenació, formació, divulgació i la sensibilització, seguint els principis del Conveni Europeu del Paisatge. Les més rellevants són: publicació d'un opuscle divulgatiu sobre el paisatge transfronterer;<sup>13</sup> mapa del paisatge transfronterer de la Cerdanya (a partir de la informació cartogràfica disponible a banda i banda de la frontera, i els resultats de consultes dels ciutadans, agents del territori

---

13. OBSERVATORI DEL PAISATGE DE CATALUNYA (ed.), *El paisatge transfronterer de la Cerdanya. Un projecte de futur en comú = Le paysage transfrontalier de la Cerdagne. Un projet d'avenir commune*, 2013 (document inèdit).

i ajuntaments);<sup>14</sup> un estudi sobre els miradors transfronterers;<sup>15</sup> l'organització de sessions de formació per a tècnics i per als ciutadans en general; l'ampliació del portal col·laboratiu *Wikipedra* a la part francesa de la Cerdanya (*wikipedra.catpaisatge.net*), iniciativa explicada en l'apartat 4; o la construcció i gestió del web del Pla de paisatge (*paisatgecerdanya.parc-pyrenees-catalanes.fr/ca*).

### **La gestió col·laborativa del paisatge com a bé comú: el portal *Wikipedra***

En moments de crisi com els actuals, creix el valor de les societats col·laboratives i de la gestió col·lectiva del territori i del paisatge, que comparteix un interès comú —el paisatge i el patrimoni—, i que es val de la proximitat, l'experiència quotidiana i el contacte directe amb el territori. La iniciativa de l'Observatori més rellevant en aquest àmbit és el projecte *Wikipedra* (*wikipedra.catpaisatge.net*).

*Wikipedra* és una base de dades col·laborativa (d'aquí prové el terme inicial *wiki*) sobre construccions de pedra seca a Catalunya. El portal consisteix en una aplicació SIG interactiva 2.0 que, d'una banda, possibilita que les persones interessades puguin introduir la ubicació i informació sobre construccions de pedra en sec perquè formin part d'un inventari col·lectiu. D'altra banda, permet als usuaris accedir, a partir de mapes, fotografies i fitxes, al patrimoni dels paisatges de pedra seca inventariat. L'objectiu del portal és disposar d'informació per a contribuir al coneixement i preservació d'aquests paisatges. Tant la iniciativa com el funcionament diari provenen exclusivament de la societat civil (concretament de l'entitat Drac Verd, experts en el patrimoni de la pedra seca, amb una llarga trajectòria en el seu inventari i catalogació), i aquí rau el major interès.

En set anys d'existència, *Wikipedra* ha creat un inventari de més de divuit mil construccions de pedra seca, sobretot barraques, ja que en els primers anys aquest era l'únic tipus de construcció inventariada. El projecte ha donat molta visibilitat al patrimoni de pedra en sec i a les entitats que el defensen, i ha contribuït a la valoració i conservació

---

14. Joan NOGUÉ, Pere SALA, *Mapa. Pla de paisatge transfronterer. La Cerdanya = Carte. Projet du paysage transfrontalier. La Cerdagne*, Olot, Observatori del Paisatge de Catalunya, 2016a.

15. Joan NOGUÉ, Pere SALA (dir.), *Punts d'observació del paisatge de la Cerdanya = Points d'observation des paysages de Cerdagne*, 2016b (document inèdit).

d'aquest patrimoni. De fet, per exemple, el Departament d'Agricultura del Govern català utilitza aquesta informació com un criteri més en el moment de donar ajudes als agricultors, i el Departament de Cultura per a elaborar els seus respectius informes. També alguns municipis la utilitzen en les seves respectives iniciatives de paisatge, patrimoni o turisme, així com algunes iniciatives privades en els àmbits del turisme i de la divulgació. A més, el fet que aprofiti les oportunitats que ofereixen les noves realitats digital i comunicativa modifica positivament la distribució de costos per a l'acció col·lectiva.

### **Sensibilització i educació**

L'Observatori ha col·laborat amb diversos mitjans de comunicació audiovisuals i escrits per conscienciar i sensibilitzar sobre la importància del paisatge. Una de les iniciatives més rellevants —i innovadores— va ser la col·laboració amb el diari català *Ara* en la publicació d'una edició especial, titulada «El país que tenim», el diumenge 15 de març, dedicada íntegrament al paisatge. L'edició va incloure un monogràfic inicial amb reportatges, articles d'opinió i infografies, incloent-hi un gran mapa dels 134 paisatges de Catalunya. Un dels elements més innovadors de l'edició va ser el fet que el paisatge també va estar present en imatges fotogràfiques a totes les seccions del diari, des de la de política internacional fins a la dels esports, que van mostrar una àmplia representació de la varietat de paisatges de Catalunya.

El futur del paisatge passa per l'educació. Si volem que les polítiques de paisatge siguin eficaces han d'anar acompanyades de mesures concretes relacionades amb l'educació i formació en paisatge. Només si la societat és conscient del valor del paisatge actuarà per defensar-lo. Per aquesta raó, una altra de les línies de treball de l'Observatori és l'educació i formació en paisatge en diferents etapes educatives, des de l'educació secundària fins a la universitària. Així, l'Observatori, juntament amb els departaments d'Educació i el de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, va crear fa ja uns quants anys el material pedagògic *Ciutat, Territori, Paisatge*.<sup>16</sup> Es va implantar durant el curs 2009-2010 a tots els centres d'educació secundària obligatòria de Catalunya

---

16. Els materials es poden consultar aquí: [http://www.catpaisatge.net/cat/materials\\_ctp.php](http://www.catpaisatge.net/cat/materials_ctp.php)

per a ser utilitzat per 450.000 alumnes, i els professors van tenir un paper rellevant tant en la concepció com en l'aplicació del material. Aquest projecte educatiu és un clar exemple de transversalitat, tan difícil d'obtenir en l'àmbit de l'Administració, en què dos departaments del Govern i l'Observatori van treballar junts per obtenir uns resultats específics.

L'Observatori també col·labora amb editorials i empreses que realitzen materials de paisatge per a escoles, participa en diferents màsters d'universitats catalanes i realitza formació contínua per a professionals i tècnics de les administracions públiques.

### **La gestió dels paisatges de Catalunya a partir de l'experiència de l'Observatori**

En un moment de desafiaments globals i incerteses socials, hi ha cada vegada més necessitat d'una discussió a fons sobre el paper del paisatge en les societats contemporànies. El món afronta avui realitats polièdriques, reptes cada vegada més interconnectats, difícils d'abordar des de les mirades sectorials que tradicionalment hem anat construint. No es pot, per tant, gestionar i ordenar el paisatge sense processos democràtics que garanteixin la interacció entre actors i ciutadans.

Estem ben lluny encara dels països europeus més conscienciats en el paisatge, com França, Holanda, el Regne Unit i Suïssa, només per citar-ne alguns, que disposen de normatives que ens porten molts anys d'avantatge, però és innegable que amb l'aprovació i aplicació de la Llei del paisatge i la creació de l'Observatori del Paisatge s'ha fet, a Catalunya, un gran pas endavant. Ambdues iniciatives han contribuït enormement a enriquir els fonaments conceptuals, el corpus pràctic i el rol de lideratge que ha adquirit el país els darrers anys en aquesta temàtica.

Les polítiques de paisatge de Catalunya es van dissenyar i van començar a caminar en un context de bonança econòmica que empenyia un gran dinamisme en el territori que fou el responsable, en gran part, d'un notable empobriment paisatgístic a moltes parts del país. Però la situació actual és radicalment diferent. Avui, un cop identificats i caracteritzats els paisatges de Catalunya, desplegat els principals instruments de la Llei del paisatge, consolidat l'Observatori del Paisatge com a entitat de suport a l'Administració i a la societat, i enfortida la coordinació entre el paisatge i les polítiques

d'ordenació territorial, ha arribat l'hora d'encarar amb força i més que mai les enormes potencialitats que té el territori i els seus paisatges, procurant per la qualitat i l'excel·lència de cada lloc. Alguns dels reptes de futur en la gestió del paisatge són els que es descriuen tot seguit, la majoria dels quals es recullen en el full de ruta de l'Observatori *Catpaisatge2020. País, paisatge, futur*:

**Internacionalització des de la singularització.** L'Observatori del Paisatge sempre ha tingut la internacionalització com un dels pilars de la seva tasca. Un país que vol excel·lir i es vol projectar al món només reeixirà si s'emfatitza la seva singularització, tenint present que és un dels més diversos d'Europa pel que fa al paisatge. No es pot oblidar que, a la llarga, els paisatges que mantinguin, reforcin i desenvolupin la seva identitat i personalitat tenen més possibilitats de prosperar que els que les hagin perdudes, ja siguin urbans o rurals.

**Viure i produir en un entorn de qualitat.** La qualitat del paisatge és un símbol de la maduresa i del nivell cultural d'un país. En aquest sentit, els paisatges de qualitat faciliten la dinamització i competitivitat dels seus territoris, per exemple a l'hora d'atraure empreses innovadores i mà d'obra qualificada. D'altra banda, la producció local de qualitat està lligada a paisatges de qualitat.

### **La introducció del paisatge en el planejament i en les polítiques sectorials**

Un altre repte al qual ens afrontem és el de traspasar definitivament el paisatge de l'escala territorial a la local, que ni és suficientment previst per la Llei de paisatge, ni prou desenvolupat per la Llei d'urbanisme; i que el paisatge incideixi molt més en les altres polítiques sectorials (turisme, agricultura, infraestructures), on avui encara és poc present.

### **Memòria i futur del paisatge: activar el patrimoni**

Ha arribat l'hora de revisar la qüestió de la gestió del patrimoni en els paisatges contemporanis, i superar així la visió encara vigent avui del patrimoni —tant natural com cultural— com un mer inventari d'elements. Avui, és el mateix paisatge el generador de patrimoni cultural, i això també pot tenir una aplicació com a valor de desenvolupament econòmic.

### **Paisatge, creativitat i sectors estratègics**

La qualitat i la singularització del paisatge tenen un impacte positiu en sectors com el cinema, la publicitat, la moda, la gastronomia, el disseny..., però al mateix temps formen part de les estratègies de desenvolupament turístic i agrícola més reeixides. El turisme de qualitat fuig dels paisatges mediocres i malmesos.

### **Paisatge i món local**

Hi ha un consens cada vegada més creixent que els paisatges —especialment aquells que tenen més personalitat— contribueixen al desenvolupament local, no només des d'un punt de vista econòmic sinó també pel que fa a l'autoestima, la identitat i la qualitat de vida.

### **La creació de nous paisatges referencials**

Catalunya és plena de paisatges de referència, de paisatges imbuïts d'una potent càrrega simbòlica. Molts d'ells, però, varen esdevenir paisatges icònics ja fa dècades, fins i tot segles. Ara bé, en un context de banalització creixent de molts paisatges quotidians, convé esforçar-se a crear nous paisatges de referència, sense oblidar els tradicionals. Amb l'ajut del disseny i del projecte, hem de ser capaços de convertir paisatges anodins —però quotidians— en paisatges de referència amb els quals la població circumdant se senti identificada i amb els quals pugui dialogar.

### **Paisatge, ciutadania i valors**

El coneixement de la diversitat de paisatges, el respecte i la sensibilitat cap a les seves dimensions naturals i patrimonials o el gaudi en la contemplació són valors que enforteixen el cos social i dignifiquen la ciutadania.

### **Paisatge, ocupació i emprenedoria**

El paisatge genera oportunitats econòmiques i esdevé un agent de creació d'ocupació en sectors vinculats al territori, l'agricultura, el medi ambient i l'educació, però també en els àmbits creatius emergents en la seva relació amb el paisatge com el cinema, la publicitat, la moda i la gastronomia, entre d'altres.

### **Canvi climàtic, energia i paisatge**

El paisatge esdevé un indicador de primer ordre per a captar l'efecte del canvi climàtic, imaginar escenaris de futur i dissenyar estratègies d'adaptabilitat i, alhora, de lluita contra aquest canvi, molt especialment mitjançant l'ús generalitzat d'energies renovables.

### **La recerca i la innovació com a valors a l'alça**

La recerca en paisatge és un valor a l'alça que atén de manera conjunta alguns dels nous reptes globals. A més, reforça el potencial per a l'emprenedoria i la creació d'ocupació en diversos sectors.

### **Educació, formació i comunicació**

No n'hi ha prou amb educar en el paisatge, cal també saber comunicar el valor de l'educació en el paisatge. La comunicació és una peça clau de les societats contemporànies i, en aquest sentit, cal aprofitar l'enorme valor comunicatiu del paisatge, autèntic portador de missatges fàcilment desxifrables per al conjunt de la ciutadania.

En definitiva, Catalunya ha entrat en una nova etapa en què cal emfasitzar, sobretot, elements com la qualitat, la identitat, la internacionalització, la transversalitat, la creativitat, el desenvolupament local i l'emprenedoria, la importància dels valors, de la recerca, la formació o de la comunicació, així com vincular el paisatge amb les polítiques amb més interès social, com la salut i el benestar, l'educació, la lluita contra el canvi climàtic o la transició cap a una economia més sostenible, que necessàriament caldrà complementar-se amb voluntat política, imaginació i, sobretot, molta consciència social i molta cultura paisatgística.